

Менеджмент в России и за рубежом. – 1999. - №1 – С. 89-104.

Аннотация. В статье рассмотрены характерные черты стратегических альянсов как формы кооперации предприятий. Определены мотивы вступления предприятий в стратегические альянсы, внутренние и внешние предпосылки формирования стратегических альянсов.

Ключевые слова: кооперация, стратегический альянс, формирование стратегических альянсов

Summary. In the article the personal touches of strategic alliances are considered as forms of cooperation of enterprises. The reasons of entry of enterprises in strategic alliances are definite, internal and external pre-conditions of forming of strategic alliances.

Keywords: co-operation, startegicheskiy alliance, forming of strategic alliances

*Рецензент к.е.н., доцент УкрДАЗТ Полякова О.М.
Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Зубенко В.О.*

УДК 658.821

АНАЛІЗ ТА СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ФАКТОРІВ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ РІЗНИХ РІВНІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Толстова А.В., аспірант (Укр.ДАЗТ)

В статті проаналізовані та систематизовані фактори, що впливають на конкурентоспроможність економічних систем різних рівнів господарювання.

Ключові слова: конкурентоспроможність, економічні системи, фактори.

Постановка проблеми та її зв'язки з науковими чи практичними завданнями. В останні роки перед країною постала проблема реальної втрати значної частки транзитних потоків. Це пов'язано з проектами транспортних маршрутів, які складатимуть конкуренцію вітчизняним МТК. Саме тому найважливішим питанням, від якого залежать ефективність функціонування вітчизняних МТК, що проходять територією України є конкурентоспроможність їх національної мережі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій та виділення невирішених частин загальної проблеми. Питанню конкурентних відносин, конкурентоспроможності присвячені роботи таких визначних вітчизняних та зарубіжних вчених як: В.Л. Дикань, В.А. Павлова, В.Є. Реутов, Н.З. Вельгош, Л.І. Піддубна, В.В. Чернега, М.Г. Миронов, О.А. Швиданенко, М. Портер, Ф. Фатхутдинов, В.Г. Шинкаренко, та інші [1-10]. В роботах вчені з різних сторін досліджують фактори, що впливають на конкурентоспроможність суб'єктів господарювання різних рівнів. Проте, виникає необхідність систематизувати запропоновані

фактори з метою подальшого використання в дослідженні конкурентоспроможності національної мережі МТК.

Метою статті є дослідження та систематизація факторів, що впливають на конкурентоспроможність суб'єктів господарювання різних рівнів господарювання.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні не існує єдиного визначення поняття «конкурентоспроможність». Основним чинником, який призводить до великої кількості трактувань цього поняття є різні позиції вчених, економістів, а також те, що розглядаються лише окреме підприємства, галузь або економіка в цілому. Саме тому було прийнято, що [11] всі конкурентні відносини здійснюються на трьох рівнях:

- мікрорівень – конкретні види продукції, виробництва, підприємства;
- мезорівень – рівень галузі, корпоративного об'єднання підприємств та фірм горизонтального типу інтеграції;
- макрорівень – рівень господарських комплексів міжгалузевого типу інтеграції і т.п.[11].

Загальновідомо, що ступінь розвитку економічної системи будь-якого рівня та її конкурентоспроможність залежить від певних факторів, результат впливу яких може позначатися на системі як позитивно, так і негативно.

В економічній літературі існує багато класифікації факторів конкурентоспроможності. Так, до факторів конкурентоспроможності макrorівня (країни) комісією Янга, аналізуючи конкурентоспроможність США, було віднесено такі фактори як: технологія, наявність капіталу в країні, наявність трудових ресурсів, умови світової торгівлі. Але спеціалісти «Юроіан менеджмент форум» при дослідженні конкурентоспроможності країни звертають особливу увагу на ефективність промислового виробництва, динамізм економіки,

внутрішнього ринку, фінансової системи; людські ресурси; державне регулювання економіки; природні ресурси та інфраструктуру; участь в міжнародному розподілі праці; рівень розвитку науки та технології; соціально-економічну та політичну ситуацію в країні [6, с.166-169].

В свою чергу М. Портер пропонує концепцію «конкурентних переваг країни». Відповідно до неї конкурентоспроможність країни має чотири детермінанти, з яких формується «національний ромб»: параметри попиту, параметри факторів виробництва, стратегія фірми, компанії, підприємства та їх структура, споріднені та підтримуючі підприємство галузі (рис.1). Він вважав, що конкурентоспроможність країни виявляється в взаємодії всіх цих факторів [5, 12].

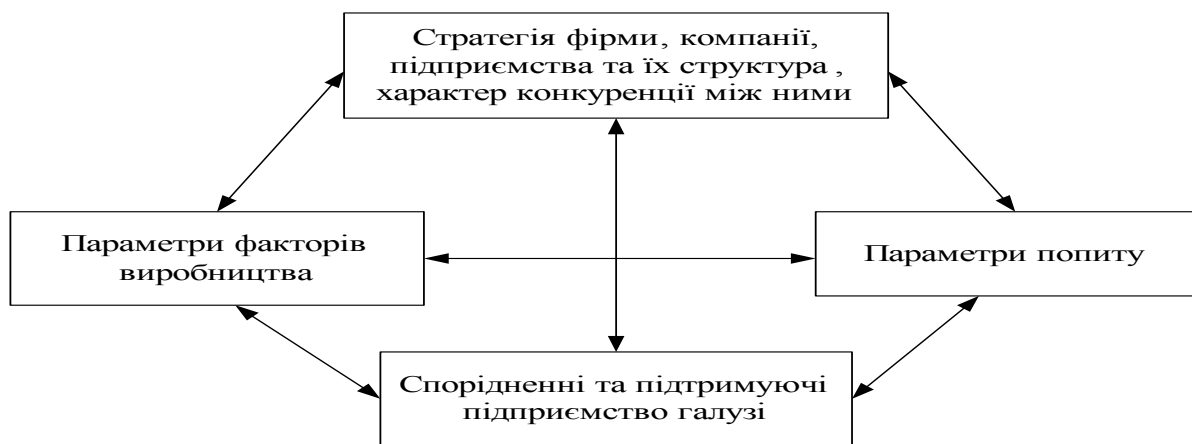

Рисунок 1 – Схема детермінантів конкурентних переваг країни по М.Портеру [12]

Наступним етапом в дослідженні конкурентоспроможності на макро-рівні було визначення Всесвітнім банком конкурентоспроможності країни за 380 показниками, які сформовані в такі групи факторів :

- внутрішній потенціал країни та його використання: населення, природні ресурси і т.п.;
- зовнішньоекономічні зв'язки та інтернаціоналізація економіки: участь в міжнародному розподілі праці, міжнародному розподілі інвестиційних потоків, частка в експорті країни наукоємних галузей і т.п.;
- якість державного регулювання: законодавча база, рівень корупції в країні;
- фінансова стабільність: наявність (відсутність) бюджетного дефіциту, рівень інфляції, розвиток фондового ринку і т.п.;
- розвиток інфраструктури: розвиток транспортної інфраструктури, систем комунікацій і т.п.;
- якість управління: професійно-кваліфікаційний рівень керівників, загальний рівень підготовки, перепідготовки та інше;
- науково-технічний потенціал: частка витрат на науково-дослідну роботу, кількість

запатентованих технологій, рівень екологізації виробництв та інші;

- трудові ресурси: частка економічно активного населення, рівень безробіття, наявність і чисельність середнього класу, умови праці, рівень соціального забезпечення та інші [6, с. 173-175]. Але значення показників, які входять до виділених факторів, є не статистичним, а експертним. Велика кількість елементів знижує ефективність системи розрахунку рівня конкурентоспроможності.

Якщо досліджувати фактори, що впливають на конкурентоспроможність суб'єктів господарювання мікрорівня (підприємство, компанія, фірма), слід зазначити що М.Портер всі фактори конкурентоспроможності поділяє на декілька типів: основні та додаткові, загальні та спеціалізовані. До основних факторів автор відносить природні ресурси, кліматичні умови, географічне положення, некваліфіковану та кваліфіковану робочу силу. До додаткових факторів належать – сучасна інфраструктура обміну інформацією, висококваліфіковані кадри, високотехнологічне виробництво. На загальні та спеціалізовані фактори конкурентоспроможності розподіляються за принципом рівня їх спеціалізації [5]. Слід зазначити, що поділ

факторів за тим чи іншим принципом досить умовний.

Фактори конкурентоспроможності по М. Портеру пов'язані з факторами виробництва, а саме:

- людські ресурси – кількість, кваліфікація працівників;
- фізичні ресурси – кількість, якість, ціна природних ресурсів, електроенергії; кліматичні умов; географічне положення;
- ресурси знань – наукова, технічна, ринкова інформація; державні, галузеві науково-дослідні інститути; дослідні лабораторії і т.п.;
- грошові ресурси – кількість та вартість капіталу;
- інфраструктура – тип, якість наявної інфраструктури; транспортна система країни; система зв'язку; переказ платежів; банківська система і т.п.

Фатхутдинов Р. [10] до основних факторів конкурентоспроможності відносить: фінансовий стан суб'єкта господарювання, розвиток власних науко-дослідних, дослідно-конструкторських розробок, рівень витрат на них, наявність передових технологій, забезпеченість висококваліфікованими кадрами, наявність мережі збуту, стан технічного обслуговування, можливість кредитування, реклама та стимулювання збуту, забезпеченість інформацією, платоспроможність основних споживачів.

Найбільш розповсюджена класифікація факторів за принципом приналежності до суб'єкту: зовнішні та внутрішні.

З позиції підприємства В.Л. Дикань до зовнішніх факторів відносить: загальнополітичну ситуацію в країні, зовнішньополітичні та економічні зв'язки з іншими країнами, регулятивну роль держави, систему управління галузями в державі, експортно-імпортні відносини в країні, наявність конкурентів в даній сфері діяльності, розробку та реалізацію програм в пріоритетних сферах економіки, раціональне розміщення продуктивних сил, наявність джерел сировини в країні, загальний рівень техніки та технології, темп розвитку фундаментальних та прикладних досліджень, розвиток спеціалізації та концентрації виробництва, розвиток індустрії ділових послуг, систему управління промисловістю, громадянське та трудове законодавство, антимонопольне законодавство та інші. А до внутрішніх – систему та методи управління фірмою, рівень техніки та технології на підприємстві, систему розробки та впровадження нововведень, рівень організації виробництва,

систему планування, економічного стимулювання, соціальні, психологічні, екологічні та інші фактори [1, с. 42-43].

Павлова В.А., в свою чергу, виділяє фактори, що формують конкурентоспроможність продукції; фактори, які формують конкурентоспроможність підприємства, серед яких зовнішні та внутрішні, інституційні фактори впливу та безпосередньо фактори, що забезпечують конкурентоспроможність галузі [6, с. 80-82].

Структуризуючи внутрішні і зовнішні фактори конкурентоспроможності, Піддубна Л.І. [4, с. 122-124] зазначає, що внутрішні фактори визначають стан функціонування економічної системи як ланцюг «вхід – трансформація – вихід». Тому класифікуються за ознаками, які враховують: види ресурсів, що використовуються; види виробничо-економічної діяльності всередині системи та види менеджменту як фактора виробництва. Всі зовнішні фактори автор розділяє на три групи: 1 – зовнішні фактори мезорівневої дії; 2 – зовнішні фактори макrorівневої дії; 3 – зовнішні фактори міжнародної дії.

Систематизувавши вище зазначене, можна зробити висновок, що фактори конкурентоспроможності багаторівневі та ієрархічні. Слід зазначити, що крім зовнішніх та внутрішніх факторів, що впливають на конкурентоспроможність економічної системи, існують і фактори, які формують та забезпечують її конкурентоспроможність (рис. 2). Розділення даних факторів досить умовне. При цьому фактори, які формують конкурентоспроможність систем нижчого рівня, будуть факторами забезпечення конкурентоспроможності економічної системи наступного рівня. Наприклад, експортно-імпортні відносини країни для підприємств, які працюють на внутрішньому ринку, виступають в якості фактора, який формує конкурентоспроможність підприємства, а для підприємств, які працюють на міжнародних ринках – фактором забезпечення їх конкурентоспроможності.

Звичайно на конкурентоспроможність впливають фактори різних рівнів таких як: міжнародний, якщо економічна система працює на міжнародному ринку; національний (державний) та рівень суб'єкта господарювання (галузі, підприємства, фірми).

Під зовнішніми факторами розуміються фактори, на які суб'єкт господарювання не може вплинути, але ці фактори впливають на подальший

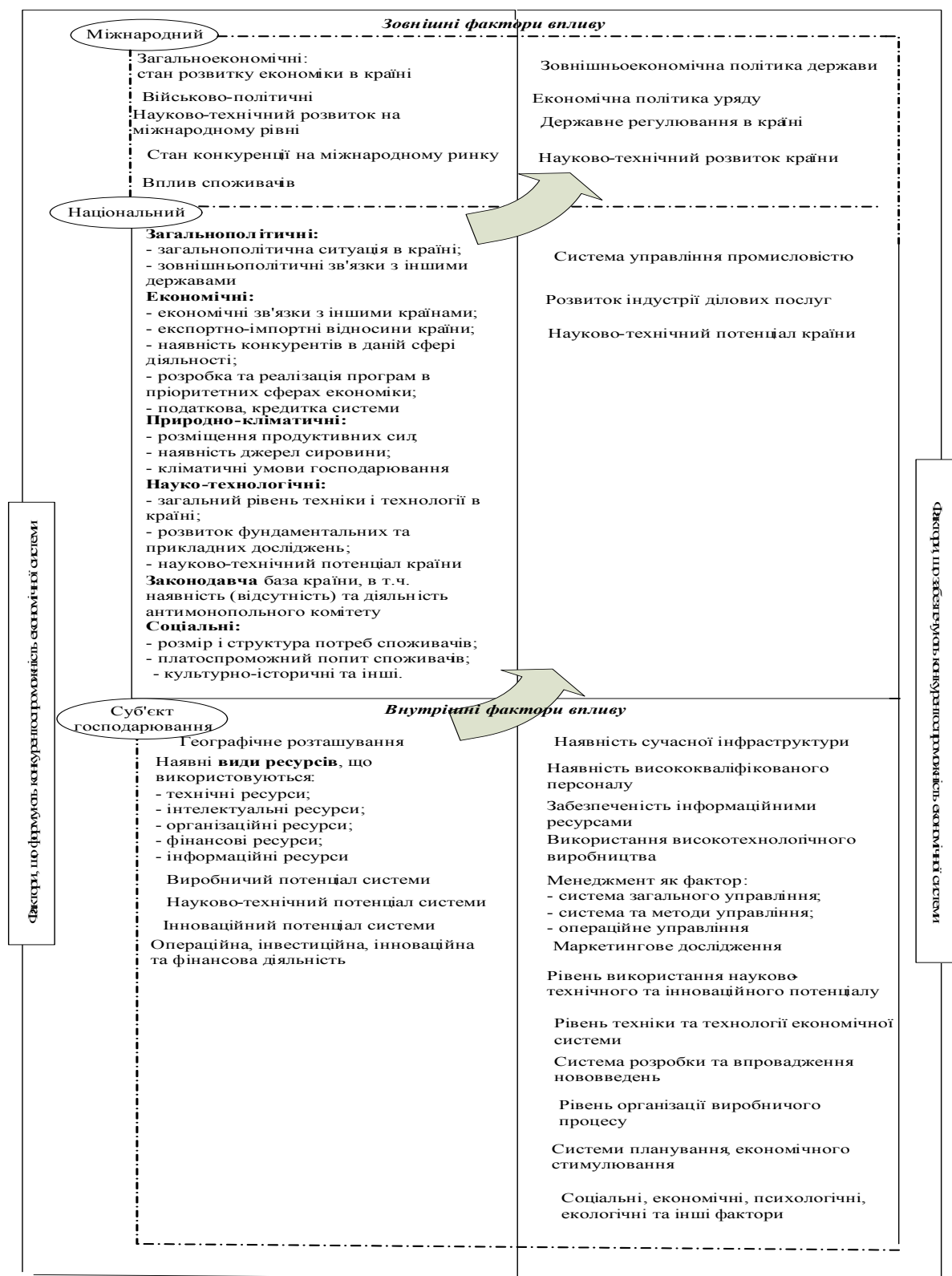

Рисунок 2 - Фактори впливу на конкурентоспроможність економічної системи

розвиток системи, а під внутрішніми факторами – фактори, які безпосередньо впливають на діяльність системи та які контролює та змінює система.

До зовнішніх факторів міжнародного рівня відносяться такі фактори як: зовнішньоекономічна політика держави; стан розвитку економіки в країні; економічна політика уряду; державне регулювання в країні; військово-політична

ситуація, науково-технічний розвиток на міжнародному рівні; науково-технічний розвиток країни; стан конкуренції на міжнародному ринку; вплив споживачів. Фактори національного рівня:

– загальнополітичні: загальнополітична ситуація в країні; зовнішньополітичні зв'язки з іншими державами;

– економічні: економічні зв'язки з іншими країнами; експортно-імпорتنі відносини країни; наявність конкурентів в даній сфері діяльності; розробка та реалізація програм в пріоритетних сферах економіки; податкова, кредитна системи; природно-кліматичні: розміщення продуктивних сил; наявність джерел сировини; кліматичні умови господарювання;

– науко-технологічні: загальний рівень техніки і технологій в країні; розвиток фундаментальних та прикладних досліджень; науково-технічний потенціал країни;

– законодавча база країни, в т.ч. наявність (відсутність) та діяльність антимонопольного комітету;

– соціальні: розмір і структура потреб споживачів; їх платоспроможний попит;

– культурно-історичні та інші.

До внутрішніх факторів, що впливають на економічну систему, можна віднести:

– наявні ресурси, а саме технічні, інтелектуальні, організаційні, фінансові, інформаційні тощо;

– наявність сучасної інфраструктури;

– наявність висококваліфікованого персоналу;

– виробничий, науково-технічний, інноваційний потенціал суб'єкта господарювання та рівень їх використання;

– менеджмент системи, а саме система та методи управління, організація управління;

– рівень організації виробництва;

– системи планування, економічного стимулювання та інші фактори.

Серед зовнішніх та внутрішніх факторів знаходяться фактори, які формують конкурентоспроможність системи та фактори, які її забезпечують. Аналізуючи фактори впливу необхідно враховувати, що всі фактори, як зовнішні так і внутрішні; як фактори формування, так і фактори забезпечення в залежності від рівня розвитку можуть як негативно, так і позитивно впливати на конкурентоспроможність економічної системи. Слід зазначити, зовнішні фактори суб'єкта нижчого рівня інтеграції будуть виступати в якості внутрішніх факторів для економічної системи вищого рівня. Необхідно відмітити і те, що фактори, які формують конкурентоспроможність економічної системи макrorівня можуть виступати факторами забезпечення для економічної системи мезорівня.

Аналогічно будуть себе проводити і фактори на макrorівні.

Висновок. Аналіз та систематизація факторів, що впливають на конкурентоспроможність економічних систем різних рівнів, дозволить більш детально дослідити конкурентоспроможність українських МТК та сприятиме виявленню шляхів її забезпечення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1 Дикань В.Л. Обеспечение конкурентоспособности предприятия: Монография. / В.Л. Дикань – Харьков: Основа, 1995. – 160 с.

2 Миронов М.Г. Ваша конкурентоспособность. / М.Г. Миронов – М.: Издательство «Альфа-Пресс», 2004 – 160 с.

3 Павлова В.А. Конкурентоспроможність підприємства: оцінка та стратегія забезпечення: Монографія. / В.А. Павлова – Д.: Вид-во ДУЕП, 2006. – 276 с.

4 Піддубна Л.І. Конкурентоспроможність економічних систем: теорія, механізм регулювання та управління: Монографія. / Л.І. Піддубна – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2007 – 368 с.

5 Портер М. Международная конкуренция: / пер. с англ. / М.Портер – М.: Международные отношения, 1993. – 896с.

6 Реутов В.Е. Управление конкурентоспособностью. (Монография). / В.Е. Реутов, Н.З. Вельгош – Симферополь: Таврия, 2005. – 200с.

7 Черга В. В. Конкурентостійкість підприємств та механізми її забезпечення: Монографія. / В.В. Черга – К.: ППК ДСЗУ, 2008. – 235 с.

8 Швиданенко О.А. Глобальна конкурентоспроможність: теоретичні та прикладні аспекти: Монографія. / О.А. Швиданенко – К.: КНЕУ, 2007. – 312с.

9 Шинкаренко В.Г., Бондаренко А.С. Управление конкурентоспособностью предприятия. / В.Г. Шинкаренко, А.С. Бондаренко – Харьков: Изд-во ХНАДУ, 2003 – 186 с

10 Фатхутдинов Р.А. Конкурентоспособность организации в условиях кризиса: экономика, маркетинг, менеджмент / Р.А. Фатхутдинов – М.: Издательско-книготорговый центр «Маркетинг», 2002. – 892с.

11 Захаров А.Н. Конкурентоспособность предприятия: сущность, методы оценки и механизмы увеличения [Электронный ресурс] / А.Н. Захаров, А.А. Зокин // Логистика – отраслевой портал. Режим доступа: http://www.logistics.ru/9/2/i20_64.htm

12 Теория конкурентных преимуществ страны Майкла Портера [Электронный ресурс] / Finance club. Режим доступа: <http://www.phakt.ru/?id=2293>